

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se dotkla toliko některých, subjektivně zvolených aspektů široké problematiky právní způsobilosti v občanském právu. Nečiní si nároky na úplnost, svůj námět zcela jistě bezezbytku nevyčerpala, přesto je však s ohledem na zvolené téma neobyčejně rozsáhlá.

Občanskoprávní způsobilost po celou dobu existence soukromého práva představuje jeden z jeho základních kamenů. Většina autorů pod právní způsobilostí v občanském právu chápe právní subjektivitu, způsobilost k právním úkonům a delikt ní způsobilost, a to jednak fyzických, jednak právnických osob. Právní způsobilost je jako obecný právní pojem setrvale ve větší nebo menší míře předmětem zájmu právní vědy. Právní předpisy výslovnou definici právní způsobilosti neobsahují, počítají s ní však a staví na ní mnohé další instituty.

Některým aspektům právní způsobilosti jsem se věnoval mnohem více než jiným. Tento přístup logicky vyplývá z jisté nevyváženosti právní způsobilosti a právního statusu vůbec. V rozsahu právní úpravy, právní praxi i přístupu vědy a teorie totiž panují značné rozdíly, a to jak mezi lidmi a právnickými osobami, tak v rámci právní způsobilosti těchto subjektů samotných, tedy mezi jejich právní subjektivitou, způsobilostí k právním úkonům a delikt ní způsobilostí.

Větší prostor zabrala právní způsobilost lidí než právnických osob. Právní způsobilost obou druhů občanskoprávních subjektů je formálně stejná. Ostatně přeci právě v občanskoprávních vztazích mají účastníci rovné postavení.¹ Podíváme-li se však na jejich právní osobnost, způsobilost k právním jednáním a způsobilost k zavinění důkladněji, rychle zjistíme, že nejsou a ani nemohou být vyrovnané.

Právo se nerozlučně pojí s lidmi. Právní úprava se vyvíjela dlouhou dobu, a tak i proto ji velmi důkladně propracovali. Je však koncipována značně nevyváženě, není příliš jednotná a konzistentní. Vedle občanského zákoníku zejména do právní subjektivity člověka podstatným způsobem zasahují také normy ústavního a mezinárodního práva. Způsobilost k právnímu jednání má jiný právní základ než delikt ní způsobilost, v lecčems se však podobají. Pojetí právní způsobilosti člověka lze označit za mnohvrstevnaté. Svěprávnost a delikt ní způsobilost lidí úzce souvisí s dalšími mimoprávními otázkami, zvláště pak s duševním zdravím.

Právnické osoby jako umělý právní útvar slouží lidem k naplňování jejich záměrů. Samostatné existence bez lidí nejsou schopny. Právní způsobilost právnických osob je vytvořena podle lidské, navazuje na ni a připodobňuje se k ní. Právní status právnických osob je však ještě mnohem více nevyvážený než je tomu u výše zmíněných lidí.

Přestože se občanské právo coby obecné právo soukromé chová poměrně konzervativně, v poslední době mu nezbývá než reagovat na viditelné změny ve společnosti. V případě právní způsobilosti se tento nový přístup projevuje především u zásahů do svěprávnosti člověka. Její

---

¹ Ustanovení § 2 odst. 2 občanského zákoníku (1964).

právní úprava je součástí dlouhodobě ustálené obecné části občanského práva, která tvoří pevný základ soukromého práva. Přesto se však dalekosáhlému zvratu v nejbližší době nevyhne. Kromě zbrusu nových právních norem však bude velmi důležitý i tomu odpovídající přístup právní praxe a odborné i laické veřejnosti.

Soukromé právo slouží jako aktivní nástroj ovlivňování společenských vztahů. Jeho cílem je dosáhnout rovnováhy mezi oprávněnými zájmy zúčastněných subjektů. Na jedné straně stojí potřeby člověka, jemuž jde o právní způsobilost buď jeho samotného nebo právnické osoby s ním spojené, na straně druhé je nutno brát v potaz ochranu třetích subjektů, s nimiž nutně přichází do styku.

Do úpravy právní způsobilosti výrazně promlouvají v dané době vládnoucí filozofické koncepce, světonázor, ideologie i charakter státu. Navzájem se od sebe liší pojetí právní způsobilosti z pohledu přirozenoprávního a pozitivistického, ze zřetele tržního a centrálně plánovaného hospodářství, jakož i přístup státu demokratického a totalitního.

Právní subjektivita velmi úzce souvisí s osobní svobodou a rovností jednotlivců. S ochranou lidských práv a přirozenoprávním učením se právní osobnost stává nezadatelným základním právem každé lidské bytosti. Otroctví a nevolnictví zákonodárci prohlásili za protiprávní. V poslední době se tento přístup, který zdůrazňuje význam lidských práv, přelil i do způsobilosti k právním jednáním. Instituty zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům totiž přinášejí veliké riziko automatického rozhodování bez ohledu na jednotlivce. Nelze pominout ani nebezpečí zneužití tohoto institutu. Jakýkoli zásah do svéprávnosti člověka přispívá k jeho sociálnímu vyloučení. A tak zatímco dříve tento postup považovali za nutný mimo jiné i pro ochranu dotyčeného člověka, nyní jej chápeme jako zbytečné omezování jeho osobní svobody. Hledáme nové prostředky, jež by ho méně obtěžovaly a v rámci možností mu umožnily běžný život.

Tržní hospodářství a ekonomický liberalismus podporují jednoznačně generální právní způsobilost právnických osob namísto speciální. Doktrína *ultra vires*, tedy právě speciální způsobilost právnických osob k právním úkonům, byla logicky blízká státům, které vyznávaly centrálně plánované hospodářství, případně do ekonomiky výrazně zasahovaly anebo třeba chtěly svázat a co nejdůkladněji kontrolovat činnost právnických osob.

V právní úpravě lze pozorovat zřetelný sklon k postupnému sblížování, případně sjednocování jednotlivých stránek právního statusu. Tento proces vidíme nejen v občanském a v soukromém právu, ale dokonce i v rámci celého právního řádu, tedy i ve vztahu soukromoprávních a veřejnoprávních odvětví.

V první řadě nutno zmínit, že tam, kde je to ještě možné, se přibližuje právní způsobilost lidí a právnických osob.

Pracovněprávní způsobilost lidí se de lege lata stále nachází v zákoníku práce. Tato úprava je nesystematická a teoreticky nesprávná.² Pracovněprávní způsobilost jako součást osobního statusu patří do nového občanského zákoníku.³

Dále se kvůli větší přehlednosti a uspořádanosti občanského práva hmotného volá po mnohem větším propojení právní úpravy způsobilosti k právním činům a deliktní způsobilosti u lidí.⁴

Vzhledem k tomu, že deliktní způsobilost člověka v různých právních odvětvích nutně vychází ze shodných psychických předpokladů, lze se setkat s doporučením pojmout je jednotně v rámci celého právního řádu.⁵

Často se tvrdí, že lidé v současné době dospívají rychleji, a proto se objevují snahy snížit věkovou hranici pro trestní odpovědnost nebo pro nabytí aktivního volebního práva. Věkové hranice v těchto právních odvětvích jsou víceméně provázané s právem občanským. Avšak občanskoprávní zletilosti, tolik důležité pro svéprávnost a deliktní způsobilost, se úsilí o snížení věkových hranic zatím nedotklo. Do budoucna to však rozhodně není vyloučeno.

Na mysl pochopitelně přichází otázka, kam až mohou změny právní způsobilosti v občanském právu dojít. Pozitivní právo nutně vnímá objektivní skutečnosti.

Právní způsobilost lidí a právnických osob se sice přibližují, nikdy však nemohou být naprosto totožné, poněvadž jejich podstata se výrazně liší.

Způsobilost lidí k právům a povinnostem, kterou zaručují i normy nejvyšší právní síly, se nemá kam a jak rozšiřovat. Otázkou zůstává, zdali moderní úprava přízná některá práva a možná tedy i částečnou právní subjektivitu také zvířatům.

Lidé se vyvíjejí a dospívají postupně. Jejich psychické, tedy rozumové a volní, jakož i mravní schopnosti nikdy neumožní přiznat jim již od narození plnou svéprávnost. Člověk, který je způsobilý k právnímu jednání, musí být schopen jednat odpovědně.⁶ Na druhou stranu jistě nelze zrušit naprosto všechna omezení osob stížených duševní poruchou, neboť je nutno brát v potaz i zájmy jiných subjektů.⁷ Lze však předpokládat, že se úplná způsobilost k právnímu jednání bude přiznávat i na osobám, které jsou v ní doposud zbytečně omezené.

Otázka, zdali je právní způsobilost jediná, obecná a společná všem právním odvětvím, míří na uspořádání právního řádu. Podle jednoho názoru je právní způsobilost obecný právní pojem společný všem právním odvětvím. Liší se pouze projevy této jednotné právní způsobilosti v

---

² ŠVESTKA, J., aj. in ŠVESTKA, J., aj. (2008), str. 94.

³ Ustanovení § 34 a 35 *návrhu nového občanského zákoníku (2008)*, *návrh nového občanského zákoníku, důvodová zpráva (2008)*, str. 47-50 a body 2.2., 2.3.3., 2.3.7., 4.2.5. *věcného záměru nového občanského zákoníku*.

⁴ HURDÍK, J. (2004), str. 112.

⁵ ŠVESTKA, J. (1966), str. 57-58.

⁶ HURDÍK, J. (2004), str. 89 a 91.

⁷ Srov. usnesení III. ÚS 2250/07 a III. ÚS 2418/07.

jednotlivých právních odvětvích.⁸ Zastánci jiného mínění prohlašují, že je třeba rozlišovat právní způsobilost obecnou a zvláštní, tedy odvětvovou.⁹ V současné době se občanské právo považuje za obecné soukromé právo, proto by v občanském zákoníku podrobně upravená právní způsobilost měla být obecná pro všechna soukromoprávní odvětví. Na způsobilost fyzických osob k právním úkonům, kterou obecně upravuje občanský zákoník, pak odkazují i mnohé veřejnoprávní předpisy.

Návrh nového občanského zákoníku přináší pokrokový pohled na problematiku právní způsobilosti v občanském právu. V této oblasti nadobro uzavře předchozí, dodnes zcela nepřekonané období a začne další,¹⁰ jež zčásti naváže na osvědčené tradice občanského práva jako obecného práva soukromého.

---

⁸ KNAPPOVÁ, M. (1961), str. 3.

⁹ ZACHARIÁŠ, J. (1990), str. 35-41 a 58.

¹⁰ Srov. *Právní praxe (1996)*, str. 250.